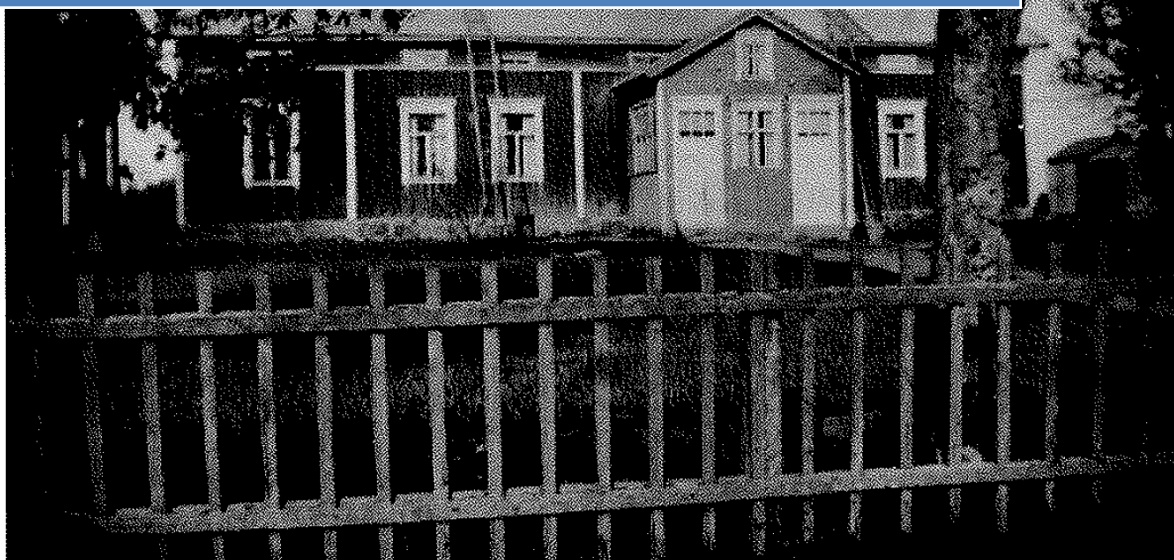

2017

Inventering av den kulturhistoriska miljön i kvarter 28 i Lillsandsund

Anna-Karin Pensar
Pedersöre kommun
2017-10-13

1. INLEDNING

Detta är en inventering av den kulturhistoriskt värdefulla miljön i kvarter 28 i Lillsandsund i Pedersöre kommun. Syftet med inventeringen är att den ska ligga till grund för revidering av detaljplanen i kvarteret.

2. KÄLLOR

Utgångspunkten för inventeringen har varit inventeringen "Kulturhistorisk inventering i Kyrkoby by" av Yvonne Liljedahl-Lund, boken "Hemmanen i Pedersöre Kyrkoby" gjord av Pedersöre Kyrkoby byaforskare 2008 och boken "Vår hembygd Kronoby-Larsmo- Pedersöre-Öja" från 1994. I övrigt har intervjuer gjorts med medlemmarna i Pedersöre Kyrkoby byaforskare och äldre bybor samt med markägarna m.fl.

Terrängarbetet gjordes i huvudsak under våren och hösten 2016 av planläggaren vid Pedersöre kommun Anna-Karin Pensar och kompletterades hösten 2017. Under inventeringens gång har diskussioner förts med byggnadsforskare Outi Orhanen vid Österbottens museum.

3. ALLMÄN BESKRIVNING AV OMRÅDET

Sandsund är den mest urbana delen av Pedersöre kommun och ligger i anslutning till Jakobstad i sydvästra Pedersöre. Befolkningen i Sandsund uppgår i dagens läge till nära 2 000 invånare och befolkningsmängden är stabil.

Sandsund består till stora delar av detaljplanerade områden och har byggts ut i etapper, Sandsund 1-5 och Sandsund södra. De kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna i Sandsund ligger i huvudsak i Lillsandsund (Sandsund I) men även i Storsandsund och Staraby.

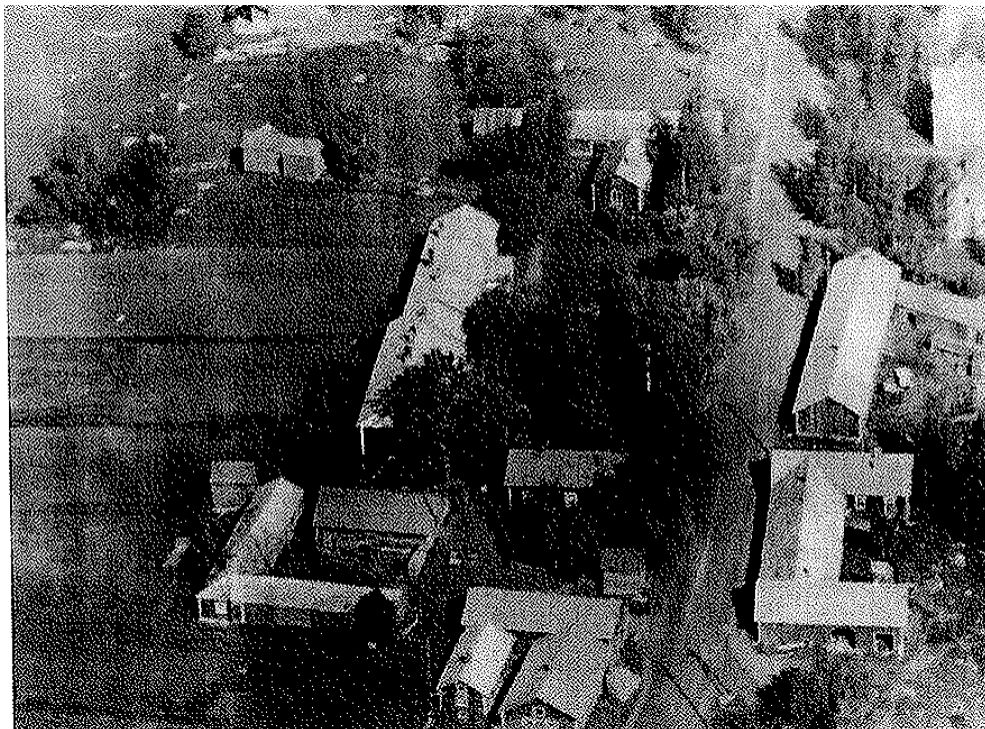

Bild 1: Flygfoto av området från 1950-talet.

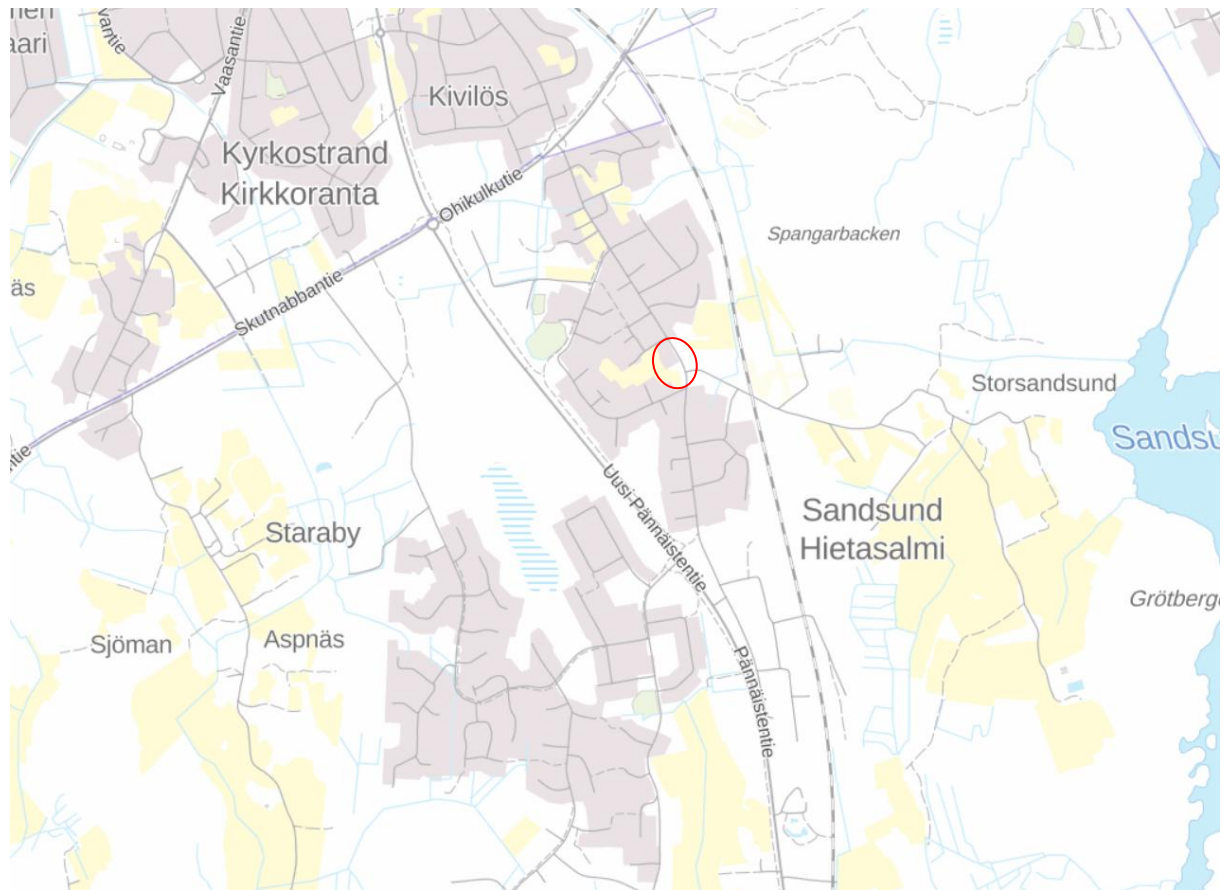

Bild 2: Karta från Sandsund. Inventeringsområdets ungefärliga läge anvisat med röd cirkel.

3.1 Historia

Sandsund består av gammal sjöbotten så landhöjningen har haft stor inverkan på området. Någon exakt bedömning av hur länge Sandsund har varit bebott finns inte men Pedersöre kyrka tros vara från 1400-talet. På 1500-talet har Sandsund första gångerna omnämnts i ett tingsprotokoll och det är bekräftat att det har funnits bosättningar i området vid den tiden. Jord- och skogsbruket har under lång tid varit en viktig näring och det finns fortfarande välbevarade byggnader och miljöer som formats utgående från näringens behov.

I mitten av 1750-talet inleddes omfattande storskifte i Österbotten. Tanken var att effektivisera jordbruket genom att bl.a. splittra upp de tidigare tätbebyggda byarna och flytta gårdarna till mitten av bruksenheter. 1779 delades hemmanet Lillsandsund mellan fyra bröder och en av bröderna sålde senare sin del. Hemmanet bestod således av tre lika stora delar in på 1800-talet.

På 1920-talet genomfördes ytterligare ett nyskifte.

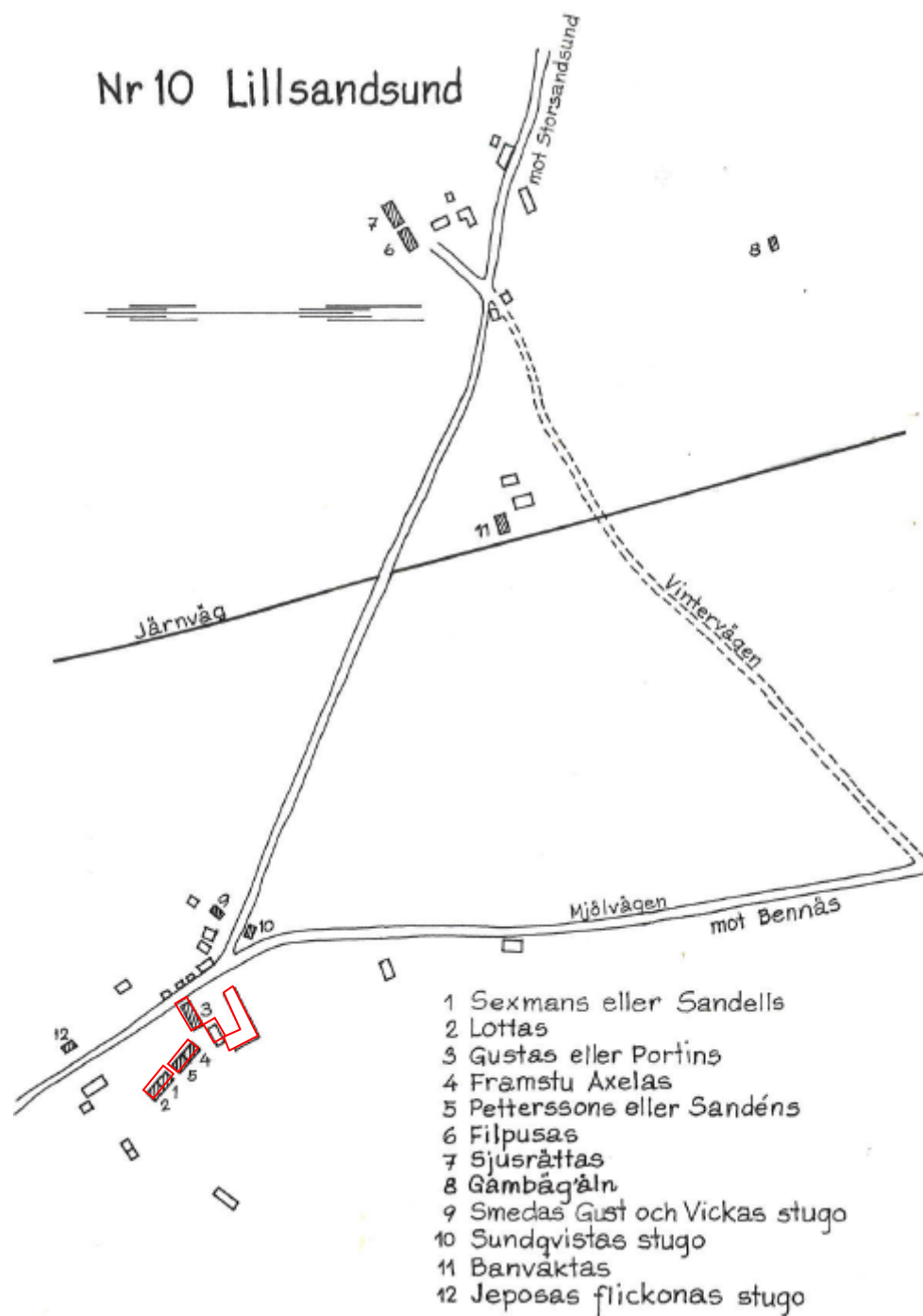

Bild 3: Karta från hemmanet Lillsandsund som det såg ut innan nyskiftet på 1920-talet. De byggnader som finns kvar i dag har märkts med rött.

4. BYGGNADER

Framför allt i Lillsandsund, Storsandsund och Staraby härstammar många av de äldre bostadshusen i Sandsund från sent 1700-tal och 1800-talet när byn i allt större utsträckning började befolkas av bönder.

Bebyggelsen i Lillsandsund har under 1800-talet dominerats av boendehemman och med tiden har många hus rivits och flyttats bort. Inventeringsområdet består av en väl bevarad helhet bestående av tre stora bondgårdar från slutet av 1700-talet och 1800-talet med tillhörande uthusbyggnader. Efter det senaste nyskiftet på 1920-talet har särskilt många av uthusbyggnaderna rivits eller flyttats bort. Dessutom har även nya byggnader byggts eller flyttats till området.

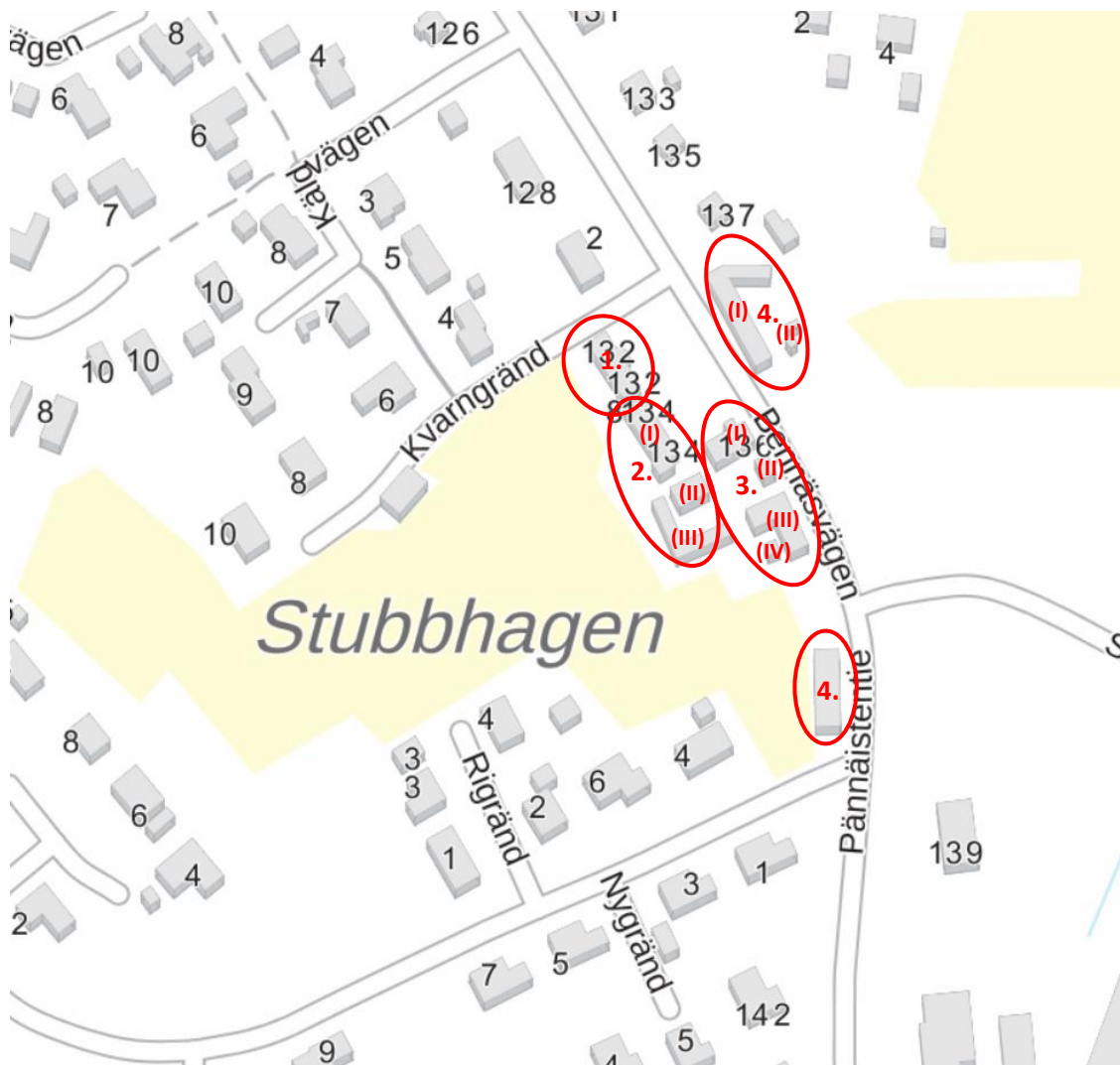
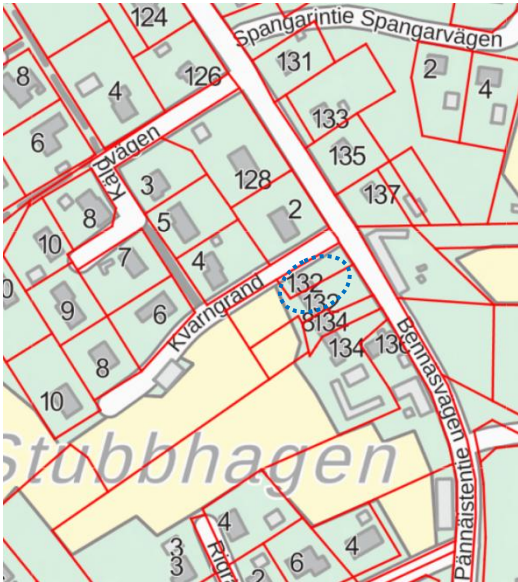

Bild 4: De inventerade byggnaderna. Gårdstunen numrerade med siffror och byggnadens nummer på gårdstunet numrerade med romerska siffror.

OBJEKTETS LÄGE	
Objektets adress	Bennäsvägen 132, 68600 Jakobstad
Nuvarande ägare och adress	N N, adress
RN:r/tomt	10:58 och 10:277

BESKRIVNING AV GÅRDSGRUPPEN OCH NÄRMILJÖN	
Byggnaden ligger på en synlig plats längs Bennäsvägen och är en del av en helhet bestående av tre gamla bostadshus med tillhörande uthusbyggnader som tillsammans bildar en historiskt värdefull helhet. Bakom byggnaden finns ett grönområde som också har betydelse för bybilden. 	

BESKRIVNING AV BYGGNAD					
Nuvarande användning	Byggnaden renoveras				
Tidigare användning	Bostad				
Byggår	1820				
Antal våningar	2				
Sockel	Kilsten				
Stommateriäl	Stock				
Takets form och -materiäl	Sadeltak, tegel				
Fasadmateriäl och färg	Röd stående locklistpanel och gul liggande panel				
Byggnadens skick	Medelbra				
Övrigt	Vita knutar och lister				
BYGGNADSHISTORIA					
Huset byggdes 1820 av gammalt timmer och delades 1851 mellan två bröder. Södra ändan hörde till hemmanet Sexmans och norra ändan till hemmanet Lottas. Högst troligt byggdes huset utan kvist. Troligtvis byggdes kvisten till vid sekelskiftet. 1910 byggdes husets södra del ut med en ändkammare.					
PLANERINGLÄGE					
Detaljplan 21.2.1992. AP-1: Kvartersområde för småhus och sr-1: Byggnad som bör bevaras					
REGISTERINGSMOTIVERING					
Byggnadshistoriskt värdefull	x	Historiskt värdefull		Värdefull för landskapet	x

FOTOGRAFIER 2016

REGISTERINGSMOTIVERING FÖR HUVUDBYGGNAD (nr. 1)

Byggnaden verkar vara i relativt bra skick och byggnadens kulturhistoriska värden är väl bevarade. Byggnaden har betydelse för landskapet och bildar tillsammans med övriga kulturhistoriskt värdefulla byggnader på området en historiskt värdefull helhet.

Rekommenderad planbeteckning:

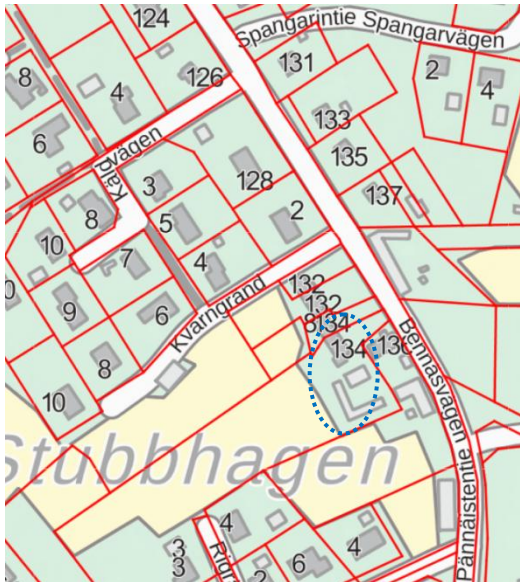
Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmaterial, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

Byggnader, **sr-1**: Byggnad som ska skyddas. Renovering och ombyggnad ska vara sådan att byggnadens historiska värde och betydelse för bybilden bevaras.

Allmän bestämmelse: På öppet område ska på byggplatsens gatusida planteras häck av traditionella växter eller byggas trästaket i traditionell stil.

KÄLLOR	NAMN OCH DATUM
Vår Hembygd 2002-2003, Jakobstad, Larsmo Göran Nyström	Anna-Karin Pensar, 27.3.2017, kompletterad 13.10.2017

OBJEKTETS LÄGE	
Objektets adress	Bennäsvägen 134, 68600 Jakobstad
Nuvarande ägare och adress	10:256 ; N N, adress 10:238 ; N N, adress
RN:r/tomt	10:256 och 10:238

BESKRIVNING AV GÅRDSGRUPPEN OCH NÄRMILJÖN	
Byggnaden ligger på en synlig plats längs Bennäsvägen och är en del av en helhet bestående av tre gamla bostadshus med tillhörande uthusbyggnader som tillsammans bildar en värdefull historisk helhet. Bakom byggnaden finns en äng som också har betydelse för helheten. 	

BESKRIVNING AV BYGGNAD Nr. I	
Nuvarande användning	Byggnaden är obobodd
Tidigare användning	Bostad
Byggår	1807-1808
Antal våningar	2
Sockel	Kilsten
Stommateriäl	Stock
Takets form och -materiäl	Sadeltak, falsad plåt
Fasadmateriäl och färg	Röd stående locklistpanel och gul liggande panel
Byggnadens skick	Stommen är i bra skick, grunden har satt sig lite och taken borde förnyas men håller tätt. Borde renoveras.
Övrigt	Vita knutar och lister

BYGGNADSHISTORIA	
Huset byggdes av sockenskrivaren Anders Portin omkring 1807-08. Kring sekelskiftet byggdes kvisten och 1910 byggdes husets södra ända ut med en ändkammare. På 1970-talet byggdes ett pannrum, bastu och tvätttrum i husets södra ända. Huset har stått obebott sedan 2006 men har använts som sommarbostad.	
PLANERINGLÄGE	
Detaljplan 21.2.1992. AP-1: Kvartersområde för småhus och sr-1: Byggnad som bör bevaras	
REGISTERINGSMOTIVERING	
Byggnadshistoriskt värdefull	x
Historiskt värdefull	
Värdefull för landskapet	x

FOTOGRAFIER 2016

REGISTRERINGSMOTIVERING FÖR HUVUDBYGGNAD (nr. I)

Stommen är i bra skick. Byggnaden har betydelse för landskapet och byggnadens kulturhistoriska värden har bevarats relativt väl. Tillsammans med övriga kulturhistoriskt värdefulla byggnader på området bildas en historiskt värdefull helhet.

Rekommenderad planbeteckning:

Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmaterial, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

Byggnader, **sr-1**: Byggnad som ska skyddas. Renovering och ombyggnad ska vara sådan att byggnadens historiska värde och betydelse för bybilden bevaras.

Allmän bestämmelse: På öppet område ska på byggplatsens gatusida planteras häck av traditionella växter eller byggas trästaket i traditionell stil.

UTHUS, BESKRIVNING OCH FOTOGRAFIER 2016

Byggnad nr. II

BESKRIVNING

Gammalt fähus med tak av falsad plåt och hög stenfot av kilsten. Fasad av rödmålad stock. Byggnaden är i dåligt skick. Byggåret är okänt.

Byggnad nr. III

BESKRIVNING

Uthus av rödmålad stock. Taket består av falsad plåt. Byggåret är okänt. Byggnaden är i dåligt skick.

PLANERINGLÄGE (Byggnad nr. II-III)

Detaljplan 21.2.1992. AP-1: Kvartersområde för småhus, s-1: Område där miljön bevaras.

REGISTERINGSMOTIVERING FÖR UTHUS (II och III)

Uthusbyggnaderna är i dåligt skick. Bildar tillsammans med övriga byggnader en värdefull helhet.

Rekommenderad planbeteckning:

Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmateriäl, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

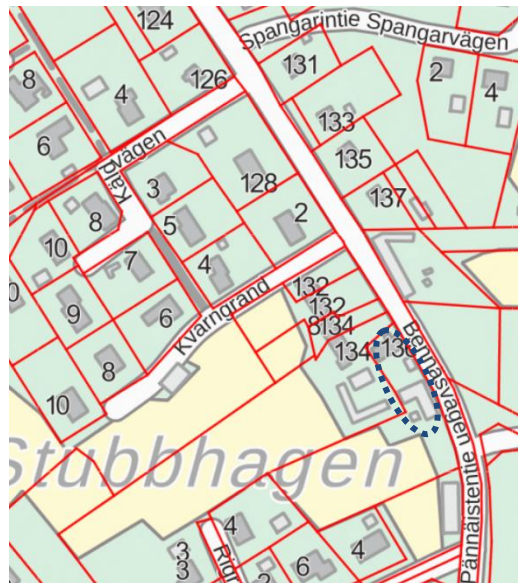
Byggnadshistoriskt värdefull	x	Historiskt värdefull		Värdefull för landskapet	x
------------------------------	---	----------------------	--	--------------------------	---

KÄLLOR	NAMN OCH DATUM
Vår Hembygd 2002-2003, Jakobstad, Larsmo Göran Nyström	Anna-Karin Pensar 27.3.2017, kompletterad 13.10.2017.

OBJEKTETS LÄGE	
Objektets adress	Bennäsvägen 136, 68600 Jakobstad
Nuvarande ägare och adress	N N, adress
RN:r/tomt	10:259

BESKRIVNING AV GÅRDSGRUPPEN OCH NÄRMILJÖN

Byggnaden ligger på en synlig plats längs Bennäsvägen och är en del av en helhet bestående av tre gamla bostadshus med tillhörande uthusbyggnader som tillsammans bildar en värdefull historisk helhet.

BESKRIVNING AV BYGGNAD Nr. I

Nuvarande användning	Bostadshus
Tidigare användning	Bostad
Byggår	Innan 1797
Antal våningar	2
Sockel	Sten
Stommateriäl	Stock
Takets form och -material	Sadeltak, falsad plåt
Fasadmaterial och färg	Röd stående locklistpanel
Byggnadens skick	Bra
Övrigt	Vita knutar och lister

BYGGNADSHISTORIA

Äldsta huset i Lillsandsund. Anders Portin som var sockenskrivare i Pedersöre 1804-1810 flyttade till huset 1797. På den tiden var huset utan kvist och huset bestod av en farstu, en lillkammare, en storstuga, två kamrar och en inredd kammare på vinden. I början av 1900-talet byggdes huset ut med ett kök mot vägen och med en kvist. 2016 ersattes de gamla fönstren med nya men tidsenliga fönster.

PLANERINGSLÄGE

Detaljplan 21.2.1992. AP-1: Kvartersområde för småhus och sr-1: Byggnad som bör bevaras

REGISTERINGSMOTIVERING

Byggnadshistoriskt värdefull	x	Historiskt värdefull		Värdefull för landskapet	x
------------------------------	---	----------------------	--	--------------------------	---

REGISTRERINGSMOTIVERING FÖR HUVUDBYGGNAD (nr I)

Byggnaden är i gott skick och har väl bevarat sitt ursprungliga kulturhistoriska värde.

Rekommenderad planbeteckning:

Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmaterial, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

Byggnader, **sr-1**: Byggnad som ska skyddas. Renovering och ombyggnad ska vara sådan att byggnadens historiska värde och betydelse för bybildens bevaras.

Allmän bestämmelse: På öppet område ska på byggplatsens gatusida planteras häck av traditionella växter eller byggas trästaket i traditionell stil.

UTHUS, BESKRIVNING OCH FOTOGRAFIER 2016

Byggnad nr II

BESKRIVNING

Gammal sädesbod med sadeltak av rödmålad stock. Väl bevarad. Okänt byggår.

Byggnad nr III

BESKRIVNING

Uthus av rödmålad locklistpanel. Tak av falsad plåt. Byggåret okänt. I användning.

Byggnad nr IV**BESKRIVNING**

Uthusbastu i rödmålad locklistpanel. Tak av falsad plåt. Byggnaden är i bra skick. Byggåret okänt.

PLANERINGLÄGE (nr II-IV)

Detaljplan 21.2.1992. AP-1: Kvartersområde för småhus

REGISTERINGSMOTIVERING FÖR UTHUS (nr II-IV)

Byggnaderna är i bra skick och byggnadens kulturhistoriska värde är väl bevarat.

Rekommenderad planbeteckning (byggnad nr II och IV):

Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmaterial, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

Rekommenderad planbeteckning (byggnad nr III):

Byggnader, **sr-1**: Byggnad som ska skyddas. Renovering och ombyggnad ska vara sådan att byggnadens historiska värde och betydelse för bybildens bevaras.

Byggnadshistoriskt värdefull	x	Historiskt värdefull		Värdefull för landskapet	x
-------------------------------------	----------	-----------------------------	--	---------------------------------	----------

KÄLLOR

Vår Hembygd 2002-2003, Jakobstad, Larsmo
Göran Nyström

NAMN OCH DATUM

Anna-Karin Pensar 27.3.2017, kompletterad
13.10.2017.

UTHUS, BESKRIVNING OCH FOTOGRAFIER 2016

Byggnad nr I

BESKRIVNING

Uthus med sadeltak av falsad plåt. Fasaden består av rödmålad stock och tegel. Eftersom byggnaden inte fanns med på kartor från det senaste storskiftet byggdes den troligtvis någon gång efter 1920. Ursprungligen bildade uthusbyggnaden tillsammans med övriga byggnader på området en helhet men efter att vägen byggdes delades gårdstunet i två delar. Byggnaden har fungerat som fähus, stall,

bagarstuga, tvättstuga, vedlider och hölada.

Byggnaden är i dåligt skick och därför försämras byggnadens värde som enskild byggnad. Byggnaden ligger i direkt anslutning till en cykel- och gångväg vilket ytterligare försämrar förutsättningarna för att bevara byggnaden bl.a. på grund av vibrationer, försvårat vägunderhåll och utrymmesbrist. Byggnadsinspektionen beviljade i samförstånd med Österbottens museum rivningslov för byggnaden 15.9.2016.

Byggnad nr II

BESKRIVNING

Sädsbod med pärttak. Oklart om detta är den byggnad som är inritad på nyskifteskartan från 1920.

PLANERINGLÄGE

Detaljplan 21.2.1992, M: Jord- och skogsbruksområde, s-1: Område där miljön bevaras

REGISTERINGSMOTIVERING FÖR UTHUS (nr I och II)

Boden är i gott skick. Boden har flyttats bort eftersom den när uthusraden rivs kommer att mista sitt sammanhang.

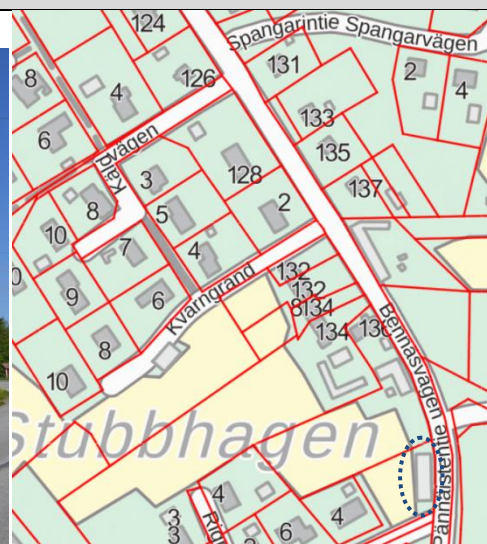
Rekommenderad planbeteckning:

Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmateriell, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.

Byggnadshistoriskt värdefull	x	Historiskt värdefull		Värdefull för landskapet	x
------------------------------	---	----------------------	--	--------------------------	---

KÄLLOR	NAMN OCH DATUM
Vår Hembygd 2002-2003, Jakobstad, Larsmo Göran Nyström	Anna-Karin Pensar 27.3.2017, kompletterad 13.10.2017

UTHUS, BESKRIVNING OCH FOTOGRAFIER 2016

BESKRIVNING

Ria med sadeltak av plåt. Den mittersta och äldsta delen har pärttak. Fasaden består av omålade brädor och norra delen av byggnaden delvis av stock. Eftersom byggnaden inte fanns med på kartor från det senaste storskiftet byggdes den eller flyttades till den nuvarande platsen någon gång efter 1920. Byggnadens tak är dåligt och byggnaden är ostadig och håller på att ramla ihop.					
PLANERINGLÄGE					
Detaljplan 21.2.1992, AP-1: Kvartersområde för småhus, s-1: Område där miljön bevaras					
REGISTERINGSMOTIVERING FÖR UTHUS (nr. 2, nr. 3)					
Rekommenderad planbeteckning: Miljön, /s: Område där miljöns särdrag bevaras. Nya byggnader bör utformas så att de i fråga om fasadmaterial, proportioner och färgsättning smälter samman med byggnader som har skyddats genom en objektsbeteckning.					
Byggnadshistoriskt värdefull	-	Historiskt värdefull	-	Värdefull för landskapet	-

KÄLLOR	NAMN OCH DATUM
Vår Hembygd 2002-2003, Jakobstad, Larsmo Göran Nyström	Anna-Karin Pensar 24.9.2017, kompletterad 13.10.2017.